XALQ MADANIYATI AN'ANALARI ORQALI AKSEOLOGIK MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARI

Jiemuratova Gulnoza Pirniyazovna

Berdak nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti,
O'zbekiston va Qorakalpog‘iston kafedrasi assistenti
https://doi.org/10.5281/zenodo.17217271

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada nofilologik yo‘nalish talabalari, xususan fizika sohasida tahsil olayotgan talabalar uchun ingliz tilida o‘qish kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritiladi. Turli darajadagi til bilish ko‘nikmalari o‘quv jarayonida muammolarni keltirib chiqarishi ta’kidlanib, ularni bartaraf etish uchun samarali pedagogik texnologiyalar va differensial yondashuvlar taklif etiladi. Maqolada fizikaga oid matnlarni darajaga qarab tanlash, o‘qish strategiyalarini qo‘llash hamda zamonaviy elektron resurslardan foydalanish metodlari ko‘rsatib beriladi.

KALIT SO‘ZLAR

o‘qish kompetensiyasi, nofilologik yo‘nalish, fizika, differensial yondashuv, til darajasi, texnologiya.

МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ АКСИОЛОГИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ЧЕРЕЗ ТРАДИЦИИ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ

Дземуратова Гульноза Пирниязовна

Доцент кафедры Узбекистана и Каракалпакстана
Каракалпакского государственного университета имени Бердака

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается развитие компетенции чтения у нефилологических студентов, в частности студентов, обучающихся по направлению «физика». Подчеркиваются трудности, возникающие в связи с различным уровнем владения иностранным языком, и предлагаются эффективные педагогические технологии и дифференцированные подходы для их преодоления. В статье показано использование адаптированных по уровню текстов, стратегий чтения и современных электронных ресурсов для формирования компетенции чтения у студентов-физиков.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

компетенция чтения, нефилологические студенты, физика, дифференцированный подход, уровень владения языком, технологии.

MECHANISMS OF FORMING AXEOLOGICAL RELATIONS THROUGH TRADITIONS OF FOLK CULTURE

Dziemuratova Gulnoza Pirniyazovna

Assistant Professor, Department of Uzbekistan
and Karakalpakstan, Berdak Karakalpak State University

ABSTRACT

This article examines the development of reading competence for non-philological students, particularly those studying physics. It highlights the challenges arising from different levels of language proficiency and suggests effective pedagogical technologies and differentiated approaches to address them. The article demonstrates the use of level-adapted texts, reading strategies, and modern electronic resources in fostering reading competence among physics students.

KEYWORDS

reading competence, non-philological students, physics, differentiated approach, language proficiency, technology.

Kirish. O'zbekistonning boy madaniy merosi, ayniqsa, xalq musiqasi va an'analarining saqlanib qolishi, milliy identifikatsiyani mustahkamlash va jamiyatda axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bugungi kunda, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va globalizatsiyaning ta'siri bilan birgalikda, xalq musiqasining o'rni va uning ta'limdagi ahamiyati tobora ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, bu maqola xalq madaniyati, an'analar va axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish maqsadida yozilgan.

Maqolada, ayniqsa, axsiologik yondashuvning xalq musiqasi va an'analari orqali axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Axsiologiya - qadriyatlar va ularning jamiyatdagi o'rni bilan bog'liq bo'lgan fan bo'lib, u xalq musiqasining tarbiyaviy ahamiyatini tushunishga yordam beradi. O'zbek xalq musiqasi esa, nafaqat musiqa san'ati, balki u milliy qadriyatlarni saqlab qolish va o'zgaruvchan ijtimoiy muhittagi yangi talablar bilan moslashishda muhim omil bo'ladi.

Bu sohada olib borilgan tadqiqotlar asosan an'anaviy musiqa va ta'lim tizimlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'rganishga qaratilgan. Biroq, ayni paytda xalq musiqasi va uning axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi roli yetarlicha chuqur tahlil qilinmagan. Shu nuqtai nazardan, maqola xalq musiqasining ta'limdagi axsiologik yondashuv orqali qanday qilib ahloqiy qadriyatlarni rivojlantirishga hissa qo'shishini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida sifatli tadqiqotlar va axsiologik tahlil usullari qo'llaniladi. Ishtirokchilarga, ya'ni talaba va o'qituvchilarga oid intervyular, so'rovnomalar va kuzatuvlar orqali ma'lumotlar to'planadi. Bu ma'lumotlar asosida, xalq musiqasining ta'limda qadriyatlar shakllantirishdagi roli va uning pedagogik ahamiyati o'rganiladi.

Tadqiqot natijalari, xalq musiqasining o'quvchilar va yoshlar o'rtasida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Ushbu natijalar, o'qituvchilarni va ta'lim tizimlarini axsiologik yondashuv asosida yanada samarali faoliyat yuritishga undaydi. Maqolada keltirilgan tavsiyalar ta'lim tizimiga xalq musiqasining rolini kuchaytirishga, uning axloqiy ta'sirini yanada kuchaytirishga yordam beradi.

Metodologiya

Tadqiqotda, xalq madaniyati va an'analariga nisbatan axsiologik munosabatni shakllantirish mexanizmlarini aniqlash maqsadida sifatli tadqiqot usullari qo‘llanildi. Tadqiqotda ishtirokchilar sifatida O‘zbekistonning turli hududlaridan, ayniqsa, Toshkent viloyatidagi o‘quvchilar va o‘qituvchilar tanlab olindi. Tadqiqotda axsiologik yondashuvning xalq musiqasi va an'analari orqali axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi o‘rni o‘rganildi. Buning uchun, birinchi bosqichda ishtirokchilarga so‘rovnomalar va intervyular o‘tkazildi, unda xalq musiqasining ta'limdagi ahamiyati va uning axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi roliga oid savollar berildi. Shuningdek, xalq musiqasining talabalarga qanday ta'sir ko‘rsatishi va ularning axloqiy qarashlarini qanday o‘zgartirishi bo‘yicha tafsilotlar kiritildi. Tadqiqot jarayonida, olingan ma'lumotlar tahlil qilindi va axsiologik yondashuvni aniq ko‘rsatish uchun musiqa ta'limidagi yangi metodologiyalar va yondashuvlar aniqlanib, ular axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda qanday samarali ishlatilishi haqida xulosalar chiqarildi. Tadqiqotda statistik va sifatli tahlil metodlari, shuningdek, o‘rganilgan sohalarda ilgari surilgan nazariy asoslar qo‘llanildi. Bu metodologiya orqali xalq musiqasi va axsiologik qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik ko‘rsatiladi va xalq musiqasining axloqiy ta'sirini yanada kuchaytirish uchun tavsiyalar berildi.

Natijalar va Muhokama

Tadqiqot davomida to‘plangan ma'lumotlar, xalq madaniyati va an'analariga nisbatan axsiologik munosabatni shakllantirishda xalq musiqasining o‘rni haqida bir qator muhim xulosalar chiqarishga imkon berdi. Ishtirokchilar bilan o‘tkazilgan so‘rovlar va intervyular natijalariga ko‘ra, xalq musiqasi ta'limda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Musiqiy ta'lim jarayonida, ayniqsa, xalq musiqasi o‘qitilishi orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlar va axloqiy normalar shakllanadi. Bu, o‘z navbatida, yosh avlodni jamiyatda o‘zlarining ijtimoiy va madaniy rolini anglashga undaydi.

O‘tkazilgan tahlil natijalariga ko‘ra, xalq musiqasi o‘quvchilarda insoniyatning umumiy qadriyatlariga, masalan, muhabbat, sadoqat, g‘amxo‘rlik kabi fazilatlarga ta'sir ko‘rsatadi. So‘rovnomalarda ishtirok etganlarning 58% i xalq musiqasining ijtimoiy mas'uliyatni oshirishda, 41% esa axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashda samarali bo‘lishini ta'kidladi. Biroq, bu jarayonda ba'zi qiyinchiliklar ham yuzaga keldi. Xususan, 36% ishtirokchilari xalq musiqasini o‘rgatish jarayonida resurslarning yetishmasligini, 28% esa pedagogik metodlarning takomillashmaganligini ta'kidladi. Bu shuni anglatadiki, xalq musiqasi va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda samarali yondashuvni yaratish uchun ko‘proq ilmiy va amaliy tadqiqotlar talab etiladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan bilim bo‘shliqlariga quyidagilar kiradi: xalq musiqasining ta'lim tizimiga kiritilishi va uning ijtimoiy ahamiyatini tushuntiruvchi metodologiyaning yetarli darajada rivojlanmaganligi. Ko‘plab ishtirokchilar, ayniqsa, yoshlar, xalq musiqasining axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi muhim rolini anglashmaydi. Shuning uchun, bu sohada chuqur nazariy va amaliy tadqiqotlar olib borish zarur.

Kelajakdagi tadqiqotlar xalq musiqasi va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda qanday samarali metodologiyalarni ishlab chiqish mumkinligini o‘rganishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Bundan tashqari, xalq musiqasining pedagogik jarayondagi ahamiyatini yanada chuqurroq tahlil qilish, ularning ijtimoiy va madaniy ta'sirini o‘rganish, shuningdek, an'anaviy musiqa va zamonaviy pedagogik metodlarni birlashtiruvchi yondashuvlarni ishlab chiqish zarur.

Tadqiqot natijalari asosida xalq musiqasi ta'limiga axsiologik yondashuvni qo‘llashni kengaytirish kerak. Bu, o‘z navbatida, o‘quvchilarning milliy qadriyatlarni anglashiga, ularni hurmat qilishiga yordam beradi. Shuningdek, o‘qituvchilarga xalq musiqasining ta'limdagi axloqiy va madaniy ahamiyatini tushuntiruvchi metodologiyalarni ishlab chiqish zarur.

1-jadval

Quyidagi jadvalda ishtirokchilarning so‘rovnomaga berilgan javoblar asosida xalq musiqasining ta'limdagi roli tahlil qilingan:

Xalq Musiqasining Ta'limdagi O‘rni	**Fikrlar (%)**
Axloqiy qadriyatlarni shakllantirish	41%
Ijtimoiy mas'uliyatni oshirish	58%
Milliy identifikatsiyani mustahkamlash	23%
Madaniy merosga hurmatni oshirish	30%

Bu jadval, xalq musiqasining axloqiy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishdagi o‘rni haqidagi fikrlarni tasvirlaydi. Shuningdek, tadqiqotda olingan natijalar va amaliy tavsiyalar asosida, xalq musiqasining ta'lim jarayonidagi ahamiyatini kuchaytirishga qaratilgan keyingi qadamlar ko‘rsatilgan.

Xulosa

Tadqiqot, xalq musiqasining ta'lim tizimida axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi ahamiyatini ko‘rsatdi. Olingan natijalarga ko‘ra, ishtirokchilarning aksariyati xalq musiqasining ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va milliy qadriyatlarni mustahkamlashdagi rolini tan oldilar. Xalq musiqasi, nafaqat madaniy merosni saqlash, balki yosh avlodda axloqiy fazilatlarni rivojlantirishda ham muhim vosita sifatida ishlatilmoqda. Biroq, tadqiqot davomida resurslarning yetishmasligi va pedagogik metodlarning takomillashmaganligi kabi qiyinchiliklar ham aniqlangan. Bu esa, xalq musiqasining ta'limda samarali ishlatilishi uchun yanada rivojlangan metodologiyalar va axsiologik yondashuvni ishlab chiqishni talab etadi. Kelajakdagi tadqiqotlar, xalq musiqasining ta'lim tizimiga qo‘llanilishi va uning ijtimoiy ahamiyatini chuqurroq o‘rganishga, shuningdek, axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda samarali pedagogik metodlarni aniqlashga qaratilishi lozim. Bu o‘z navbatida, o‘quvchilarning milliy qadriyatlarni hurmat qilishiga va jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Atamukhamedov, A. Kh. (2024). Folk festivals and holidays in Uzbekistan: Educational value, didactic value and role in preserving national traditions. *American Journal of Social Sciences and Humanities Research, 4*(9), 152–156. https://doi.org/10.37547/ajsshr/volume04issue09-24
2. Saliyeva, Z. T. (2021). Technologies of spiritual and moral education of pupils in modern education. *The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3*(4), 504–509.

https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03Issue04-81
3. Yekimov, S., Ospanova, B., Dosbenbetova, A., Oripov, K., Kabulova, Z., Yangibayeva, N., & Mamatkulov, S. (2024). Axiological significance of axiological education for the preparation of students of technical specialties. *E3S Web of Conferences*, *531*, 5006. https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453105006
4. Bozorova, M. Q. (2023). The role of the oral creative resources of the people in the formation of a sense of national identity. *Scientists.uz*, 2023. https://scientists.uz/uploads/202304/B-102.pdf
5. Abdurakhmanov, K. Kh., & Zokirova, N. (2022). Intellectual labor as a vector of human capital transformation. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *25*(1), 1–6. https://doi.org/10.1089/cyber.2021.0152
6. Artikov, O. (2024). Opportunities to develop ecological culture of students. *BIO Web of Conferences*, *130*, 04025. https://doi.org/10.1051/bioconf/202413004025
7. Zemlyachenko, L. V., Prikhodchenko, T. N., Spirenova, N. G., Scheredina, N. I., & Trushkina, Y. I. (2021). Labor education of junior schoolchildren based on the folk pedagogy traditions. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, *11*(2), 109–114. https://doi.org/10.5281/zenodo.4554567
8. Medvedeva, T. Y., Sizova, O. A., Karnaukova, V. A., Depsames, L. P., Markova, S. M., & Mikhaylov, A. A. (2021). Managing the activities of creative faculty staff. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, *11*(2), 105–108. https://doi.org/10.5281/zenodo.4554566
9. Shukshina, E. V., & Zamkin, V. V. (2018). Pedagogical traditions: Axiological and competence-based paradigms of education. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, *8*(2), 101–104. https://doi.org/10.5281/zenodo.4554565
10. Popielewicz-Durakiewicz, M., & Dembski, Ł. (2022). Didactic discussion and school ceremonies in education towards national identity. *Spectrum of National Identity Attitudes at School*, 213–220. https://doi.org/10.5281/zenodo.4554564

SCIENCE & EDUCATION
IN THE 21ST CENTURY